

Kentsel Tasarım Deneyimi

DÜNYADAKİ GELİŞİMİN İZİNDE KENTSEL TASARIMIN, TÜRKİYE'YE YANSIMASI ve GELİŞMESİNE BAKIŞ.

Prof.Dr. Mehmet Çubuk (MSGSÜ Emekli Öğretim Üyesi)

GİRİŞ

Burada yapılan 2. Arama Konferansı programında benden, Türkiye’de Kentsel Tasarımın gelişimine ilişkin bir konuşma yapmam istendi. Kırk yılı aşan zaman diliminde, Kentsel Tasarımın dünyadaki gelişiminin izinden giderek Türkiye’de, öncelikle akademik ortamda uzmanlık eğitimi konusunda ve keza kavramın topluma tanıtılmasında, yayılmasında ve disiplin olarak meşruiyet kazanmasında etkisi olan faaliyetlere ve kavramın gelişmesine, yakından tanık oldum. Emekli olduğum 2002 yılından bu yana da, dünyadaki gelişmeleri izlerken, yasal statü kazanmasıyla Devlet otoritesi atında yapılan kentsel Tasarım çalışmalarını ve giderek yoğunlaşan uygulamaları izledim.

Son on yılı aşan zamanda ülkemizde fiziksel çevrenin düzenlenmesi konusunda, özellikle de kentsel Tasarımın meşrulaşması ve yasal çizgide bir düzenleme aracı olması bağlamında kaydedilen ilerlemeyi, belli ölçüdeki başarıyı ve Devletin bu alanda yürüttüğü çalışmaları dikkatle izliyorum. Bu çalışmalarla, karakterimiz kültürümüz ve zevklerimizle birleşen, bize özgü ulusal nitelikler taşıyan bir Kentsel Tasarım anlayışına varacağımızı umuyorum.

Ancak burada önemli bir hususu belirtmeden de geçemiyorum. Uzun yıllar kişisel ve gruplar olarak peşinden gittiğim/gittiğimiz şehircilik olgusunun ve yeni kavramsal gelişmelerin (ki bunun içinde Kentsel Tasarım da bulunmaktadır) topluma tanıtılması ve bilinçlendirilmesi çabalarının esas olarak, bir kültür sorunu olduğunu belirtmeliyim. Dolayısıyla, toplumda (ilgili yönetim kademelerinde olduğu gibi) önce şehircilik kültürünün (böylece kentsel tasarım Kültürünün de) aşılmasının, oluşturulmasının; ülkede yapılacak uygulamaların anlaşılması, değerlendirilmesi ve toplumsal isteklerin oluşması, yansıtılmasında çok önemli rol oynadığını belirtmeliyim. Bu kültürün oluşmadığı ülkelerde şehircilik genelinde gelişmelerde başarı elde etmek oldukça zordur.

Ne yazık ki şehircilik alanında önemli gelişmelere karşın, toplumumuzda geniş çerçevesiyle şehircilik kültürünün henüz yeterli düzeyde gelişmediği de görülmektedir. İşte bu konuda üniversitemize önemli görevler düşmektedir.

Konuşmama başlarken öncelikle de, bilimsel format dışında ve bir konuşma akışı içinde yapacağım bu gelişme öyküsünü anlatmama fırsat veren ilgililere teşekkür ediyorum.

Seyir notları düzeninde yapacağım konuşmamda, izninizle önce, Kentsel Tasarım kavramın tarihsel mirasını ilk olarak ortaya çıkışını katkıları ve dünyadaki gelişmelerin yansımaları olarak ta Türkiye’de gelişimini belli bir çerçevede anlatmaya çalışacağım.

Bu öykünün anlatımında da, Kentsel Tasarım Rehberleri için Model araştırmasını MSGSÜ KETTAM’ın yapıyor olmasının belli ölçüde, kurum penceresinden bakmamda, anlamlı bir neden olduğunu belirtmek istiyorum. Çünkü KETTAM, yıllar önce DGSA/MSÜ/MSGSÜ den oluşan kurumun içinde öncü olarak başlattığım ‘Akademi’de Şehircilik Hareketi’nin bugüne gelmiş sonuçlarından birisidir. Bununla da övünüyorum ve çalışmayı yapan grubu kutluyorum.

Anlatacağım zaman alacağından, önceden hepinizden özür diliyorum.

1. ERKEN KENTSEL TASARIM

Kentsel Sanat, bir Erken Kentsel Tasarım mirasıdır.

Tarihi dönem yerleşmelerindeki mekânlar yapılar ilişkisinden doğan *Kentsel Sanat* olgusunu ben, (*Erken Kentsel Tasarım*) olarak değerlendiriyorum.

Tarih boyunca çevre ve insanlar arasındaki ilişkiler gelişerek, bütünleşerek tasarlanmış bir eyleme dönüşmüş ve kentler ortaya çıkmıştır. Eski ve Orta çağlar Rönesans ve Modern çağda kentsel yerleşmelerde insanlar, davranış olarak uyumlu yaşam çevreler yaratmışlardır. Bu dönemlerde özellikle Avrupa'da ki kentlerde, yapılanmış alanlarda gözlemlenen *bütünleşme, uyum ve yaşam kalitesi veren plastik ve mimari özellikler ve değerler, Kentsel Sanat* olarak ifade edilmiştir. Bu gelişmeler aynı zamanda Çağdaş dönemde şehirçilik bilimine giden yolu da oluşturmuştur. Ama 20.yüzyıla gelindiğinde, sanayileşme kentleşme ve toplumsal sorunlar altında yön değiştirmiştir. Ve artık, kentsel yerleşmelerde mimari öğelerle anlamlı dış uyum sağlayan, kentsel çevrede etkileyici güzel değerler yaratılmasına aracı olan *Kentsel Sanatın*, baskın ve etkileyici uygulama aracı olan *Mimarlık Sanatı* da gücünü kaybetmiştir.

Aslında *Kentsel Sanat*, görsel analizlerden doğmuştur. Bir *Kurum* olarak, her şeyi biri birine bağlayan uyumlu, işlevsel bütünlük yaratan bir *durum*, bir *davranış* ifadesi olarak yaşam çevresine kalite aşılmalıdır: *Kentsel düzenleme* ve *kenti örnek kılma* eylemi olmuştur. Bu eylem, tarihi estetik ve artistik esaslar sosyal değişimler ve morfolojik gelişmeler üzerine dayandırılmıştır.

İşte, bu değerlendirmeler perspektifinden bakıldığında *Kentsel Sanat*, tarihi dönemlerin birikiminin ortaya koyduğu bir *miras* olarak yorumlanabilir. *Kentsel Sanat*, sadece geçmişte kentsel kompozisyonlarda uygulanan bir mimari tarz olmamıştır. Mekânsal özellikler de taşımıştır. Kentsel mekânın devamlılığı içinde sokaklarda, meydanlardaki düzende, mimari ve estetik esaslar yer almıştır. Yani *Kentsel Sanat*, Kentsel mekânın sosyal işlevsel biçimsel morfolojik görsel boyutlarının bütünü ile ilgili olarak ortaya çıkmıştır.

İşte bu nedenlerle ben, geçmiş dönemlerin kent yerleşmelerinde mekânlar yapılar ilişkisinden doğan *Kentsel Sanat* olgusunu, *Erken Kentsel Tasarım* olarak değerlendiriyorum.

Örnek oluşturan eski dönem kentleri incelendiğinde de; becerilere dayalı kentsel ürünler olarak; *Heykel-Mimari Ürün-Bahçe tasarımı-Askeri Mühendislik Yapılarının*, eski kentte var olan özel yapısal kaliteyi ortaya çıkarttığını, yaşamsallık ve biyolojik biçimle ilişkilendirilmiş bir *vizyon* yarattığını algılıyorum. Bu geniş görüşlülük, *Kentsel Düzen* ve *Mimari Düzen* arasındaki *bütünleşme* de önemli rol oynamıştır.

İşte bu özellikleriyle Kenti bütünlük içinde gösteren gelişmeler, 20. yüzyılın ilk yarısına kadar, *Kentsel Sanat* örneklerinin yarattığı birikimler olarak bir ölçüde, *Kentsel Tasarımın* erken belirtilerini oluşturmuştur. Ben bu belirtilerin, günümüzde kavramsallaşan *Kentsel Tasarımın mirasını* oluşturduğunu düşünüyorum ve yorumluyorum.

20.yüzyılın ilk yarısında *Modernizm Hareketi* kentsel mekânı değiştirirken, *Kentsel Sanatta* artık etkisini kaybetmeye başlamıştır. Çünkü *Modernizm Hareketi* içinde ortaya çıkan ve işlevselciliği kullanan *Kent Planlama*, insan gereksinimlerinin giderilmesinde eksiklikler yaratmış, insan ve çevre arasındaki ilişkiyi basit bir etkene indirgemiş, yeni kentsel objeler yaratılmasından çok, sanayi devriminin üretimini öne çıkartmıştır. Böylece, kentsel gelişmeler bir kitlesel şehirçilik yaratmıştır. İşlevselciliği kullanan *kent planlama* da, gerçek doku ve biçimler verememiş, aksine *Şehirçilik* ve *Mimarlık* arasında da bir gerilim yaratmıştır. Önceki dönemlerde bir arada gelişen *Mimari* ve *Kentsel Sanatın* bütünleşme etkisi ne yazık ki, *Modernizmin* getirdiği hızlı değişimlerle kaybolmuştur.

Özellikle 195060'lı yıllarda, nüfusun hızla artışı ve kentlere göçün yoğunlaştığı, refahın yükselmesine bağlı gelişmeler, kentsel yerleşmelere yetersizlikler getirmiştir. Bu sorunlar karşısında, *Kentsel Düzen* ve *Mimari Düzen* arasındaki *Bütünleşme* de yok olmuştur.

Fakat *Modern sonrası Hareket* (*Post-Modern Hareket*) yeniden; mimari-peyzaj-artistik ve estetik temelde yaklaşımlarla hiç olmazsa *kamusal sanat ve tasarım* olarak, kentsel kompozisyonları destekler hale gelmiş, kimlik yaratma yolunu da açmıştır. Böylece geçmiş dönemlerde ortaya çıkan *Kentsel Sanat* olgusu, güncel bağlamda *Kentsel Tasarım* olarak belirmiştir.

Aslında *Modern sonrası Hareket* döneminde hedef, insanın yaşam kalitesini yükseltmek olmuştur ve Kentsel gelişmeye, çoğalan stratejiler içinde ulaşılmaya çalışılmıştır. Kentsel mekânlar, yatırımlara elverişli ekonomik mekân olarak organize edilmiştir. Kimlik ortaya koyacak görsel fiziki değerler yaratılmaya başlanmıştır. Eylemler, kentin sosyal ve fiziki biçimini değiştirme isteği doğrultusunda düzenlenmiştir.

Dolayısıyla *Modern sonrası şehircilik*, başka arayışlar ve farklı görüşler üzerine dayandırılmış ve böylece, *ussal kapsamlı planlama* anlayışı yerine, değişik projelerden oluşan bir plan anlayışı tartışılmaya başlanmıştır. Yani, Plancıların-Mimarların-Tasarımcıların ve kentlilerin, iletişim içinde bulunabileceği bir *post modernist anlayış* belirmiştir.

Bu düşünce biçimi, esnekliği olan ve yerel girişimleri destekleme amacıyla, ülke bütününe ilgilendiren politikalar üretilmesini tartışmaya açmıştır. *Bütün* kavramıyla birleşen, kent ve bölge arasındaki ilişkilerde yeni bir kademelenme yaratılmak istenmiştir.

Esas olarak *Kentsel Tasarım* formülasyonunun kökeninde; Avrupa’da Güzel Sanatlar Okulunun *kentsel Sanat ve Büyük Kompozisyonlar* geleneği vardır. Bu gelenek içinde de, kurumsal mekânları değerlendiren *Civic Design /Kent Tasarımı* yaklaşımı bulunmaktadır.

İlk kez Kuzey Amerika’da ortaya çıkan Kentsel Tasarım eyleminin kökeninde de bu yaklaşım bulunmaktadır. Dolayısıyla, *Erken Kentsel Tasarım’dan, Günümüzde Kentsel Tasarım’a* gelişte, kavramı ortaya çıkaranların, *Kentsel Sanatın bilimsel mirasçıları* olduğunu yorumlamak yanlış olmayacaktır.

2. ÇAĞDAŞ KENTSEL TASARIM

Kentsel Tasarım ilk olarak Kuzey Amerika’da ortaya çıkmıştır.

Kentsel Tasarım,20.yüzyılın ikinci yarısında şehirciliğin yol ayırımında kentsel düzenleme sorunlarına bakışın değişmesi sonucu, önceleri “*Tekniko-Artistik bir disiplin*” olarak ve ilk kez Amerika’da ortaya çıkmıştır. Almanya’dan Nazizm’den kaçan *Modern Hareket* aktörlerinin Amerika’da şehirciliği sorgulamalarından ve büyüme ile karşı karşıya kalan Kuzey Amerikan kentlerinin kimliğine ilişkin ortaya çıkan krizin etkisinde, yeni bir özgürlük içinde tanımlanmasıyla başlamıştır.

Amerika’ya Avrupa’dan gelen bu mimarlar, Avrupa’da Bauhaus’ta eğitici olmuşlar ve CIAM’da kuram geliştirmişlerdir, ama CIAM’ın getirdiği standart çözüm temeline dayanan esasları, yaşam (konut) ve çalışma (iş) gereksinimlerini tatmin etmekten uzak bulmuşlardır. Dolayısıyla göç ettikleri Amerika’da,(kentsel sanatın bilimsel mirasçıları olarak), kentlerdeki kimliksiz gelişmelere karşı, sivil toplum aktörleri ile diyalog içinde, kimlik ifade eden kentler yaratma eylemleriyle şehirciliğin de yönünü değiştirmişlerdir. Böylece, *Çağdaş Kentsel Tasarım* kavramının ortaya çıkış koşullarını oluşturmuşlardır.

Her toplum, içinde yaşadığı çevrenin düzenlenmesi sorunu ile ilgili kendi çözümlerini nasıl kendisine özgü biçimde ifadelendirmişse, Amerikalılar da kendi düzenleme vokabülerinde (Urban Design) *Kentsel Tasarım* ifadesini kullanmışlardır. Bu aynı zamanda, şehircilik ve düzenleme sorunlarına Avrupa ülkelerine göre farklı yaklaşımın da bir ifadesi olmuştur. Amerika’nın liberalizm ve Avrupa’nın Avantgard özelliklerinin karşılaşmasından yeni bir disiplin doğmuştur.

1920’li yıllarda, Amerikan Mimarlar Birliği (A.İ.A) bünyesinde “*Kentsel Tasarım Komitesi*” kurulmuş, ülke mimarları ve kent plancılarının deneyim, görüş ve düşüncelerinin değerlendirilmesine zemin hazırlamıştır. Böylece ilk olarak Kentsel Tasarım ifadesi burada kullanılmıştır, ama 1923-1956 yılları arasında da bazı Amerikan üniversitelerinde *Bölge Planlama* dersinin konması, *Planlama Kursları* açılması yanında mimarlık fakültelerinde de *Kentsel Tasarım* da seçmeli ders olarak okutulmuştur. Bu çerçevede *Kentsel Tasarım* tipik olarak, daha çok özelleşmiş koşullarda bir tasarlama olarak

belirmiştir. Bu yaklaşım, yararlılık ve doğru arasında bir (*hedef ilişkisi tasarımı*) olarak, ya da (*sanat*) gibi de ifade edilmiştir. Mekânın tanıtımında (*güzel resim/ imaj*) gibi de algılanmıştır. Zamanla gelişerek ve giderek, güvenilir esnek ve sürdürülebilir nitelikler kazanmıştır.

Esas olarak kavramsal gelişme de,1956 yılında *Harward Üniversitesi'nin* açılış konferansı ve onu izleyen diğer konferanslarda, şehircilerin ve kenti tasarımı yapanların yaptıkları sorgulamalar ve tartışmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Bu Konferanslar 1956'dan, 1970'lere kadar on dört yıl sürmüş ve bunun on iki yılında, mimar *José Louis Sert* yürütücü olarak etkili olmuştur.

Bu süreç başlangıçta fikir alışverişi ortamı olarak, her tür araştırmanın incelemenin aktarılıp tartışıldığı, kent üzerine kuramsal ve pratik düşüncelerin ifade edildiği, yenilikçi düşüncelerin beşiği gibi kabul edilen bir platform oluşturmuştur. Bu platformda, Kentsel Tasarımın kavram olarak tanıtılması ve eylem olarak yayılmasında önemli kişiler katkıda bulunmuşlardır. Bu kişiler arasında;

José Lui Sert Chermayef, *Christopher Alexander*, *Lewis Mumford Spreiregen*, *Edmond Bacon*, *Jean Jacobs*, *Kevin Lynch*, *Lynche Gordens Cullen* gibi kuramcılar yer almıştır.

Aynı zamanda,195960 yıllarında *Harward'* da (*Urban Design*) uzmanlık eğitim programı olarak başlatılmıştır. Keza (*ülkesel ve bölgesel ölçeklerde Kentsel Tasarım Seminer programları*) düzenlenmiştir. Yayınlanan makalelerde; mimarlık mimari ürünler kentsel oluşum üzerine yapılan eleştiriler Amerikan mimarisinin sorunlarını yansıtırken, bir akımı da başlatmıştır. Böylece kentsel alanların, sadece meslek adamlarını ilgilendirmediği, herkesin ilgisini çekmesi gerektiği belirtilmiş ve kentsel alanların düzenlenmesinin, her kentliyi/ her vatandaşı ilgilendiren bir husus olduğu da ortaya konmuştur.

Bu konferanslarda, CIAM ile beliren (*Le Corbusier dogmatizmi*) dışlanmış, ret edilmiştir. Bunun yerine, disiplinler arası bir anlaşma, bir onay ya da bir kabullenme aranmıştır. Zaman içinde de (*Kentsel Tasarım*), alt yapı iklim ulaşım iletişim ve görsel ilişki gibi fizik olmayan yönleri ve sinerjik anlamda değişik sistemleri de dikkate alan durum kazanmıştır.

Görülmektedir ki, Amerika'da *Kentsel Tasarım kavramı ve uygulamalarının* oluşmasında ortaya çıkan *Entelektüel bir çevre* önemli rol oynamıştır.100 yıl boyunca da (*Amerikan tarzı Kentsel Tasarım*) Avrupa kentlerini etkilemiştir. Son dönemlerde küresel etkideki gelişmeler ile de (*Kentsel Tasarım*),ülkemiz dâhil birçok ülkede uygulanmaya başlanmıştır.

Kentsel Tasarımın Kavramsal gelişmesine Avrupa'dan da katkı olmuştur.

Formülasyonunda Avrupa Güzel Sanatlar yaklaşımının etkisi olan Kentsel Tasarımın, günümüze uzanan gelişmesinde, Avrupa'da gelişmelerin de önemli katkısı olmuştur. En önemli katkı da İtalya'dan gelmiştir. Ortaçağ ve Rönesans mimarisinin örneklerini barındıran ve sanayi geleneği olan *Bologna* kentinde, 1960'lı yıllarda yapılan kentsel ölçekte uygulamalar (*Kentsel Tasarım*) kavramına büyük etki ve katkı yapmıştır.

Bologna'da bu uygulama, *kentsel mirasın yönetimi* ve *kent merkezine sosyal konut sokulması* sorunları karşısında, yeni bir planlama süreci yaratan kavram ve hedefin belirlenmesine yol açmıştır. Yapılan uygulama "*Recupero Urbana*" gibi yeni bir vizyon ortaya çıkartmıştır.(*Kentsel Geri Kazanım*)(*Kentsel Dönüşüm*) ya da (*Kentsel Rehabilitasyon/ iyileştirme*) olarak ifade edilen bu eylemde mevcut kent dokusu, ölçeği ve sosyal dokusu bir bütün içinde ele alınmıştır. Kentlilerin de görüşlerinin dikkate alan bir felsefe doğmuştur. Kentte korunacak tarihi merkez ve çevre mahalleler bir bütünlük içinde ve ilişkilere dayalı bir sistem olarak ele alınırken Kent, kentsel dokunun biniştirilmesine elveren bir yer olarak düşünülmüştür. Çünkü *recupero* eylemi; kent mekânlarını yeniden kullanımda kentin anlamı (*sens urbain*) temel alarak, kentin inşa edilmiş ve edilmemiş mekânları arasında ilişkiler üzerine kurulmuştur. Bu eylemde, kimliklerini koruması gereken kent ve mekânlar arasında önem kazanan ilişkilerle *Kentsel Tasarım karakteristiği* sunarak, kent üzerine ortak ve bütüne ait bir düşünceye yön vermiştir. Uygulamalar, kültürel proje birleşmesi şeklinde ve hedef olarak ta, hakçılık ilkesini korumak ve sosyal toplumsal karışımı garanti etmek için yapılmıştır.

Bologna örneğinde çeşitli ölçeklerde hem sosyal doku, hem kentsel dokuyu dikkate alarak, kenti bir bütün olarak düşünmek, kentsel kalite yaratmak, kentsel peyzaj eksiklerini/ uyumsuzluklarını gidermek için “Mahalle Konseyleri” aracılığıyla, yeniden düzenleme adına planlama tercihlerine halkın katılımı denenmiştir. Araştırmalarda; *Bologna* uygulamalarının, işlevsel şehirciliği uygulamalı olarak eleştirdiği ifade edilmiştir. *Bologna* uygulaması, mimari reform üzerine ve şehircilik uygulamaları üzerine tartışmaları başlatmış, mimari ve kent ile ilişkiler üzerine sosyal bilimler ve coğrafya dikkate alınmaya başlanmıştır. Kente ait üretimde devletin rolü yeniden değerlendirilmiştir.

Böylece örneğin büyümeyi getiren planlama tarzı eleştirilmiştir. Yeni bir yaşam alanı kültürü doğmuştur. Uygulamalar,(teknolojik şehircilik)(işlevsel şehircilik) gibi ideolojilerden kopmuştur. Yeni yaşam alanı yaklaşımı belirlemiştir. Eylem olarak ta, şehirciliğin anlamına nitelik kazandırmıştır. Bu uygulama 1970’li yıllarda Avrupa’da büyük ilgi yaratmış, örneğin Fransa’ da yasa ile Plan de récupération (geri kazanma/ kentsel dönüşüm planı) kavramı oluşturulmuştur.

Denilebilir ki İtalya’da kentsel tasarım yaklaşımı, hem biçim hem konum ve ölçeklerle ilgili içerik olarak ele alınmış şehircilik planlarıyla ilgili yeni bir düşünme biçimi olarak belirlemiştir.

Kentsel Tasarım kavramının gelişmesine İngiltere’den yapılan katkıya gelince; bu ülkede Kentsel Tasarım kavramı olarak, stratejik planlamaya uyarlama olarak belirmiş, hükümet katkısı ve yönlendirmesiyle ortaya çıkmıştır. Planlama süreciyle aynı zamanda yürütülen bir girişim olarak geliştirilmiştir. Eylem alanı yaygınlaşan Kentsel Tasarım İngiltere’de çok disiplinli ve üst düzeyde bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Sadece kentsel mekânlarla değil, fakat doğa ve çevre ile ilgilenme noktasına gelinmiştir. Gelişme projesi politikalarıyla bütünleşmiş ve çeşitli boyutları dikkate alınmıştır.

Fransa’da ise, 1960 yıllarda *Bologna* uygulamasıyla ortaya çıkan *proje fikri* ile kentsel düzenlemeye halkın katılımına ve kentsel dokuda morfolojik araştırmalar yapılmasına yol açan hareketle bir *proje kültürü* gibi yeni bir kavram doğmasına neden olmuştur. Böylece *proje şehirciliği* anlayışını doğuran *eylemsel şehircilik* çalışmaları yapılmıştır. Bunlar, kentsel mekânların üretilmesinde belli bir sistematizasyon getirmiştir. Kentsel Tasarım projeleri niteliğinde proje yaklaşımları, doğru eylemlerle ve düzenlemelerle geniş alanları değerlendirmeye olanak vermiştir. Bu projeler aynı zamanda bir *kültürel proje* ve hatta *politik proje* olarak, devlet ve yerel yönetimlerin yararlandıkları, çeşitli eylemleri uyumlaştıran eylem aracı gibi kabul edilmişlerdir. Fransa’da kentsel Tasarım nitelikli kentsel proje; çağdaş metropolü kültürel ve sosyal yeni oluşumlara götüren, gelecek ve geçmiş arasında yer alan, şehircilik ve mimarlık faaliyetlerine referanslı olarak mekânsal planlama çerçevesinde *yenileme eylemi* olarak ta değerlendirilmiştir.

3. GÜNCEL KENTSEL TASARIM

Amerikan tarzı Yeni Şehircilik yaklaşımı; Sürdürülebilir gelişme hedefinde yeniden değerlendirilen Kentsel Tasarım.

1980’li yıllarda Amerika’da, şehirciliğinin ve mimari akımlarının etkisinde ortaya çıkan Sürdürülebilir gelişme perspektifinde, aynı zamanda Kentsel Tasarım kavramının da yenilenmesini hedefleyen bir akım doğmuştur. Amerikan tarzı bu yeni şehircilik yaklaşımı, Amerikan metropollerindeki Kentsel yayılmaya alternatif bir akım olarak nitelendirilmiştir. Amerikalı mimarların, şehircilerin uzun zamandır yoğun olarak eleştirdikleri Amerikan kentlerinde, yapılanmış ortamın yeniden biçimlendirilmesi ve özünü bulmasını hedefleyen yeni eğilimler, yaklaşımlar belirlemiştir. Bunlar, *Yeni Şehircilik Hareketi* olarak nitelenmiştir. Esas olarak ta, merkezi alanlardaki sorunlar ile kentsel çevrede merkezler oluşumuna ve Kentsel Tasarım’ın yeniden değerlendirilmesine duyulan gereksinimden doğmuştur.

1994 yılında *Yeni şehircilik kavramı ve kuramı*, ‘Yeni Şehircilik Kongresi’nde tanımlanmış ve yeni bir doktrin olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşımın ilkeleri de, *Yeni Şehircilik Kongresi Kartası* olarak, 1996 yılında yayınlanmıştır. *Karta*,1937 yılında *Le Corbusier’* nin yazdığı *Atina Kartası’nın* şehircilik ve mimarlık ilkelerine rakip olarak yorumlanmıştır. Kuram olarak, Amerikan kentleri üzerine yapılan şiddetli eleştirilere bir yanıt oluşturmuştur. Esas olarak ta, 1960 yılında *Jane Jacobs’un* sokağa ve kamu mekânlarına bakışından hareketle kavramsallaştırılmıştır. *Karta*, bir modele dönüşen kentsel

yayılanın yenilenmesi (yeniden oluşturulması) ve ekonominin küreselleşmesinin ayrılmaz parçası haline gelen metropolleşme sürecinin tasarımı için yapılmıştır. *Karta'nın* hedefi, doğal çevre ve peyzajların yıkımına neden olan mekânsal sınır kavramına uyumlu bir kentleşme yaratılması olmuştur.

Bu Yaklaşım, Şehircilik Kentsel Tasarım ve Ülke Düzenleme konularında düşünce ekolü ortaya koymuş, yeni hareket içinde farklı yaklaşımda düşünceler de ortaya çıkmıştır. Örneğin, (*Yeni Geleneksellik (néotraditionalisme)*) (*Yönlendirilmiş Şehircilik*) (*Toplu taşıma işlevine dayalı gelişme*) (*Akıllı gelişme*) (*Şık büyüme*) (*Sürdürülebilir gelişme*) (*Yaşanabilir Kentler*) (*Sağlıklı Kentler*) gibi çeşitli düşünce ekolleri ve akımları gibi. Farklı obje ve yaklaşımlar göstermesine karşın, bütün bu düşünce akımları aynı endişeler etkisinde olarak; (*kentsel çevreyi iyileştirmek*) (*doğal kaynakları daha ekonomik kullanmak*) (*sosyal olarak daha çok bütünleşmek*) (*kentsel hizmetlere ulaşmada daha hakçalıkla davranmak*) gibi hedefleri paylaşmışlardır.

Kentsel gelişme kalitesini yükseltmek, özellikle konut bölgelerini ıslah etmek için normların seçilmesi ve oluşturulması hedeflenmiştir. Aslında Kentsel Tasarım ve Düzenlemeler konusunda modern şehirciliğin ve mimarinin reddettiği bir hareketin içinde yer almıştır. Geleneksel kentsel biçimlere dönüş anlamı taşımaktadır.

Bu nedenle bazı kesimlerce *Yeni Gelenekselcilik (Neotraditionalism)* olarak ta isimlendirilmiştir.

Bu akım aynı her şeyden önce, sanatsal yaklaşımda kimlikli ve çekici kamu alanları içeren ortamlar yaratmak olarak görülmüştür. Yeni gelişmeleri doğal ve tarihi çevre ile bütünleştirmeyi öngörmüştür. Ortaya koyduğu şehirciliğin çerçeve kuralları da; yeni gelenekselci yaklaşımda planlarla, sanayi bölgelerini ticaret ve konut bölgelerini kimlikleştiren çevreyi kirletmeyen bozmayan konut bölgelerinde yüksek yapılardan kaçınan bir çevre elde edilmesi olarak belirlenmiştir. Özellikle yapıların hacimleri ve konut bölgelerinde kamu mekânlarının organizasyonu ele alınmıştır. İşlevsel benzemezlik (heterojeneite) ve mimari uyum gerçekleştirmek için yukarıda belirtilen etkenler kullanılmıştır.

Amerikan tarzı Yeni Şehircilik; metropollerde ölçek lehine başlıca argümanlar ortaya koyarak, kentlerin geleceği ve bu çerçevede düzenlenmeleri üzerine çağdaş bir tartışma içinde, yeni şeyler sunan bir akım olmuştur. Tipik Amerikan banliyölerinin sorunlarına dönük bir çözüm olarak, yeni mahalleler ve kırsal kesimde yeni kentler kurulması ve kentsel sitlerin yeniden nitelik kazanmasını hedeflemiştir.

Köy ya da kasabaların geleneksel yerleşmesine özgü kentsel karakteristiklerin, banliyölerde farklı bir parselasyon tipi uygulanarak yaratılmasını önermiştir. Böylece yeni gelenekselci bir şehircilik yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de bu uygulamalara kentsel köy de denilmiştir.

Bu akımda en önemli özellik; parselasyona (yer)lerin anlamı kazandırmak, kamu mekânlarını Konut yerleşmelerinde ev geleneğini ve geçmişini koruyarak, Kentsel dokuya birkaç kentsellik tohumu ekmek olarak belirlemiştir. Kısacası bu yaklaşım, banliyölerde ve kent çeperlerinde yeni uygulama programları olarak, kentsel yenileme düşüncesini de beslemiştir.

Aslında bu yaklaşım, 1981 yılında Florida gerçekleştirilen *Seaside* projesinden doğmuştur denilebilir. *Seaside* projesi, 2004 yılında ülkede 648 geleneksel mahalle yerleşmesine örnek olmuştur. Banliyölerde Kent Yörelere ve Eski Kentsel Bölgelerde uygulanan şehircilik kuralları bütünü oluşturmuştur. Bu kuralların uygulandığı alanlar önceleri bir kent gibi ele alınmış ve hizmet götürülmüştür. Yeni düzenlemeyle bu yerler, rezidansiyel parselasyonun estetik boyutunu ve yarattığı yaşam kalitesini, doğal çevreyi dikkate alarak güçlendiren yerler olmuştur.

Dolayısıyla Amerikan tarzı Yeni Şehircilik uygulaması; şehircilik ve mimarlık alanında kentsel yayılmaya eşlik eden zayıf yoğunluklu bir alternatif olarak, Konut projelerinin daha davetkâr, kırsal yerleşmeleri daha nitelikli kılma arayışına örnek olmuştur.

Bu hareket içinde mimarlar ve şehirciler, mimari ve yeni gelenekselci yaklaşım içinde, toplu taşımaya dayalı mahalle yaratmak için çalışmalar yapmışlardır. Yeni yaklaşım, Amerikan kentlerinde yaşanan krize alternatif oluşturmuştur. Bu yaklaşımın, "yer"lerin önemini yaratmak için gerekli ve kaçınılmaz

olduğu ileri sürülmüştür, Aslına bakılırsa bu akım, kökü Avrupa olan mimarlık kalitesinin ortaya çıkmasını hedeflemiştir de denilebilir.

Amerkan tarzı Yeni Şehircilik bir bakıma, şehirciliğin mimarları yönlendirmesinde bir rehber oluşturmuştur. Bu hareket içinde mimarlar, ekip halinde halk dinamikleri, kullanıcılar ve yerel sorumlularla birlikte çalışarak deney kazanmışlardır.

Amerikan tarzı Yeni Şehircilik, modern mimariye rakip gibi görünüyorsa da, mimaride yeni perspektiflere yol açan ve sürdürülebilir kentsel gelişme için politik uzak görüşlülük araştırılmasında bir kuram olarak belirlemiştir. Modern Şehircilik kuramına alternatif gibi de tanımlanmıştır. Diğer taraftan da, kamu yönetimleriyle görüşmelerde ve halk ile ilişkilerde sorunların pratik çözümlenmesinde mimarların kazanımları üzerine dayanan avantajlar da getirmiştir.

Amerikan tarzı Yeni Şehircilik yaklaşımı, güncel sorulara yanıt vermek için yeni kentselin aranmasında kamu mekânına, sokağa, aynı zamanda ekosistem ve estetik eleman olarak doğaya bağlı ilişkiler oluşturmaktadır.(yer)lere bir anlam kazandırmaktadır, halk için kamu mekânının psikolojik ve sosyal değerini tanımakta, kentsel dokuyu yoğunlaştırmak için bir vasıta gibi kullanılmaktadır.

Sonuç olarak *Yeni Şehircilik akımının*, kentsel mekânda kalite elde edilmesi düşüncesini beslediği ve bugünün kentini elde etme tarzı içinde yeni ilerlemelere yol açtığı söylenebilir.

Bütün bu gelişmeler çerçevesinde *Kentsel Tasarım* yalnızca kent ölçeğinde değil, diğer ölçeklerde de uygulanabilen bir boyut kazanmıştır. Özellikle bu yaklaşımda Amerika Birleşik Devletleri'nde *Kentsel Tasarım*, ülkesel ölçekten bölgesel ölçeğe, metropoliten ölçekten kent bütününe ve kentsel alt birimlere kadar inen ölçeklerde düzenlemelerde esas yönlendirici olmuştur. Örneğin ormanların yok olması, iklim değişimleri ve ülkede değişik coğrafyaların varlığı, her bölgenin kendi iklim, topografya, bitki örtüsüyle kendine özgü fizik karaktere sahip olması ve bu karakteristiklere göre kabul edilebilir kullanım biçimlerinin geliştirilmesi gerçeği, *Ulusal Ölçekte Kentsel Tasarımı* öne çıkartmıştır.

Ülkenin farklı karakterlerdeki bölgeleri birer büyük *Tasarım Bölgesine* ayrılarak, nehir, nehir yatağı, vadi ve dağ ile *bütünleşmiş tasarım* olarak ele alınması gereği doğmuştur. Dolayısıyla bu çerçevede *Bölgesel Etütler* önem kazanmıştır. Amerikan tarzı Yeni şehirciliğin getirdiği sürdürülebilir gelişme hedefinde yeniden kentsel tasarım yaklaşımı dünyada da kentsel tasarıma yaklaşımı etkilemiştir.

Avrupa Yeni Şehircilik yaklaşımı; Planlama ve Mimarlığı bir araya getiren Kentsel Tasarım.

Günümüzde sanayi ötesi toplumlarda yeni bir kentsel devrim yaşandığını ileri süren Prof. François Acher *Modern şehirciliğin* bu toplumlar için yeterli olmadığını, yeni açınımların gündemi zorladığını ve Şehircilikte yeni bir anlayışın meşrulaşmaya başladığını yazmıştır. İşlevsellik temeline dayanan otoriter ve dayatmacı planlama yerine, farklılaşan yaşam koşullarında kentlerin geliştirilmesi yönetilmesi, yeni uygulama ve koruma araçlarının bulunmasına yönelik yeni bir yaklaşım ortaya çıktığını ve gelişmiş ülkelerin bu değişime uyum sağladığı, ayak uydurduğunu belirtmiştir. Bu yeni anlayış içinde yeni kavramlar ve araçlar ortaya çıkmıştır. *Kentsel stratejik yönetim kavramı* ve *modern proje kavramı*, *kentsel Tasarım kavramı* bunlardandır. Bu yeni anlayış; mimarının de yenilenmesini ve mimariyi öne çıkaran kentsel imaj ve imaj politikasını gerektirmektedir. Bu yeni anlayış, Mimari ürünün kentsel kılınması koşullarını yaratan *Kentsel Tasarım kavramına da* zemin hazırlamıştır. Bu durumda *Kentsel Tasarım*, şehircilik ve mimarlık uygulamaları arasında bağ kuran, kentsel bütün içinde düzen getiren, kentsel bütünü destekleyen bir tasarım ürünü olarak ortaya çıkmıştır ve tekniko artistik disiplin olarak, kentsel çevre kalitesi yaratmaya olanak vermiştir.

Kentsel Tasarım, şehircilik ve mimarlık meslekleri arasında makro ve mikro sorunlara yaklaşımı yönlendirecek ve aynı zamanda *mimari ürünü* kentsel kılmaya yardım edecek bir nitelik göstererek bugün, geçmiş dönemlerde var olan *Kentsel Düzen* içinde *Mimari Düzenin* yeniden yaratılması için bir yol olarak gözükmektedir.

Diğer yandan, "*Kentsel Tasarım*" bilgi paylaşımı yoluyla, *Mimarlık/Kent Planlama/Peyzaj Planlama* ile birlikte geleceğin insan yerleşmelerinde yaşam alanlarının biçimlendirilmesinde aynı zamanda politik bir yapı oluşturmaktadır. Yerleşmelerin oluşum biçimi ve davranış normlarının rehberi olan *Kentsel*

Tasarım, hareketin/ yapıların/ kamusal boşlukların nasıl organize edileceğini, nasıl inşa edileceğini belirlerken, aralarındaki ilişkiyi açıklayan kurallar geliştirilmesine de yol açmıştır.

Kentsel Tasarımın disiplin olarak ortaya çıkışında; tarihten gelen ilişki içinde mimarların çabaları önde olmuştur. Mimarlar, kentin organizasyonu, inşası ve estetiği ile daha çok ilgilenmişlerdir.

4. KENTSEL TASARIMA YENİDEN BAKMAK

Sürdürülebilir Kentsel Tasarım

Günümüzde *Kentsel Tasarım* yeni içeriğiyle; kentsel büyüme ve yaşam biçimi için başarılı kentsel çözümlerin anahtarı gibi görülmektedir. Planlamanın tipolojik araştırmalarından “yeni Kentsel Estetik” yaratan olay şeklinde ortaya çıkmaktadır. Giderek de zamanımızda, fiziksel çevrenin daha anlamlı, duyarlı, yararlı tasarlanması yönünde bir anlam ve içerik kazanmıştır. Bu koşullar, *Kentsel Tasarım/Mimari* ve *Planlamayı* yeniden bir araya getirmiştir. Gelişmeler, Planlama Mimari Kentsel Tasarım yanında Pazarlama ilişkilerine de ortam oluşturmuştur. Böylece de bir gayrimenkul piyasası doğmuştur. Kentsel gelişmeye, farklılaşmış mekânların ve karışımların söz konusu olduğu çoğulcu stratejiler içinde yaklaşmaktadır. *Şehirciliğin* yeni biçimlenmesi içinde Meslek Grupları/ Akademisyenler/ Kamu otoritelerinin ortak bir tanımda ve eylemde birleşerek ülkeye özgü biçimde Kentsel Tasarımın tanımlanmasına çalışılmaktadır

Bir ekip çalışması olan *Kentsel Tasarım*, birlikte oynanan bir oyun gibidir ve artık günümüzde paylaşılan bir dil haline gelmiştir. *Kentsel Stratejinin*, en önemli destek ögesi olmuştur, yaşanan değişimler dönüşümler ve gelişmeler karşısında da, artık yeni içerik yeni boyutlar yeni rollerle ortaya çıkmıştır. Planlama sistemi içinde ve merkezde yer edinmiştir. Yapılanmış çevrenin tüm yönlerini ele alan ve aynı zamanda kentsel mekânı anlamada ve keşfetmede, alan potansiyeli belirlemede yararlanılan bir araç olmuştur. Bir yerin kimliğini güçlendirmede ve topluluk duygusunu oluşturmada kamusal ve özel mekânların tasarım öğelerinin kontrol edilmesine katkı sağlamaktadır.

Diğer yandan doğal verilerin kullanımına ve akıllı bir sosyal programın uygulanmasına ilişkin ilkeler ve tasarım hedefleri belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Mekânları ve çevreyi insanlar arasında ilişki kurmaya dönük olarak ve sürdürülebilir gelişme içinde ele almaktadır. Ekonomik sosyal yaşamı zenginleştiren, renklendiren mekân koşulları yaratılmasında anahtar rol oynamaktadır.

Aynı zamanda kentte yaşayanlar için yaşama zevki veren mekânlar yaratma sanatı olarak ta bakılmaktadır. Kültürel sınırları aşan yerel kültür öğelerini tanıyarak, bu kültürü korumak için halkı katılımcı olarak devreye sokmaktadır.

Bu yaklaşım; kentsel çevrenin gelişmesine ve yaratılmasına dönük daha anlamlı, duyarlı ve yararlı tasarımlarla birleştirici ilişkiler içinde ve sürekliliği olan bir politikayla yönetimin, mesleki/sivil kuruluşlarla birlikte *kamusal çıkarları* kollayan birleştirici düzenleme aracı olarak açıklanmaktadır.

Dünyada Kentsel Tasarımı kendi bünyelerine uyumunu sağlamış gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan tanım budur. Bu ülkeler, değişimlere uyum sağlamak için kentsel tasarımı yeniden değerlendirmektedirler. Ve nihayet Kentsel Tasarım, ülke-bölge-kent-semt-mahalle-sokak-kent ana planın önemli kentsel uzantıları gibi her ölçekteki mekânlarda uygulanan, makro ve mikro ölçeklerde gelişmelerde uygulamaların zamanını birleştiren bir bakış gibi de yorumlanmaktadır.

Görüldüğü gibi; yeni gelişmeler *Kentsel Tasarım’a* kazandırdığı içerik, sadece fiziksel düzenleme ile ilgili değil, diğer alanlarda da görülmektedir. Böylece kentsel tasarımın, Kimliği güçlendirme, topluluk duygusunu oluşturma amacıyla, kamusal ve özel alanlarda tasarım öğeleri yaratılmasında ve denetlemede kullanılmaktadır. Sosyal yararlılık sağlayan ve insanların gereksinimlerini belirleyen çözümler getirmektedir. Mekânlar ve insanlar arasında ussal, doğru ilişkiler kurulmasına dönük yöntemler geliştirmede, sürdürülebilir koşulları yaratmada ve ele alınan alan bütününde doğal verileri doğru, kullanarak uygun bir sosyal programla tasarım hedeflerinin belirlenmesinde yararlanılmaktadır.

Bu açıklamaların ardından ülkemizde artık devletin kamusal ağırlıklı gücünü arkasına alan bir eylem haline gelen Kentsel Tasarımın kavramsal gelişme öyküsüne geçebilirim sanıyorum.

Ben Kentsel Tasarımın Türkiye’de gelişme sürecini;

I)Sivil ve akademik ortamda gelişme,

II)Devlet gücü arkasında olan gelişme olarak iki dönemde değerlendiriyorum.

I) Sivil ve Akademik Ortamda Gelişme.

Kentsel Tasarımın Kavramsal ve Eylemsel Gelişmesinde öncelikle Akademik ve sivil ortamda oluşan entelektüel çevre katkı yaptığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Dünyadaki gelişmelerin yansıması olarak Kentsel Tasarımın, şehircilik yaklaşımımızda bir düzenleme aracı olarak gündeme gelmesinde, Amerika’daki gelişmeye benzer bir süreç yaşandığını ve bugünkü yasal konumuna geldiğini söylemek pek yanlış olmaz sanıyorum.

1970’li yıllardan itibaren, öncelikle akademik çerçevede bilimsel araştırma ve çalışmaların ve Kentsel Tasarım Uzmanlık Eğitim faaliyetlerinin başlamasıyla ve de bilimsel tartışma ortamlarının Kentsel Tasarımın kavramsal gelişmesi ve tanınmasında önemli rol oynadığı söylenebilir. Meslek odalarının, kentlerimizdeki aykırı ve olumsuz uygulamalara karşı eleştirel yaklaşımları, meşrulaşmamış da olsa yerel yönetimlerin Kentsel Tasarım alanında açtığı proje yarışmaları ve kurdukları Kentsel Tasarım Birimlerin faaliyetlerinin de Türkiye’ de Kentsel Tasarımın tanınmasına, meşrulaşmasına mutlak katkısı olduğu belirtilmelidir.

1977 - 2007 yılları arasında otuz yıllık bir döneme yayılan bu eylemler ve faaliyetlerin ardından artık, tüm tarafların Devlet Otoritesi altında bir araya gelerek, kentsel tasarımın ortak tanımını kabulde ve eylemde birleşmeleri koşulları da doğmuştur.

Son dönemdeki gelişmeler bu çerçevede olmuş ve artık, Kentsel Tasarım yaklaşımını devletin içinde yer aldığı bir oluşum olarak netleştirilmesi ve meslek grupları arasında da uzlaşmış bir kavram olarak tanımlanması ve şehircilik sistemimiz içinde yer alması nihayet 2007 yılında, Hükümetin ciddi yaklaşımı ve Bakanlık düzeyinde yapılan ortak çalışmalarda kabul edilen esaslar çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Bugün Bakanlık bünyesinde sürdürülen çalışmalar; kentsel tasarımın güncellik kazanmasında ve bünyemize daha uygun bir statü elde edilmesi yolunda önemli adımlar olarak görülmelidir.

Türkiye’de *Kentsel Tasarımın* kavramsal ve eylemsel olarak 1970’li yıllardan itibaren tartışılmaya başlandığı süreçte, bazı üniversitelerde Kentsel Tasarım uzmanlık eğitimi yapılmıştır. İzmir’de Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nde (daha sonra Dokuz Eylül Üniversitesi) 197273 eğitim döneminde (*Kent Mimarlığı*) adı ile Y.Lisans düzeyinde bir program açılmış,197576 ders yılına kadar devam etmiştir. Bundan farklı bir program olarak,197980 öğretim yılında da DGSA’da, mimarlık alanında uzmanlaşma sağlayan (*Kent Tasarımı Uzmanlık Eğitimi*) gösterilebilir.

İTÜ Mimarlık Fakültesinde 1981 yılında MMLS Programında (*Şehirselle Tasarım ve Şehir Yenileme*) adı altında bir stüdyo açılmış, sonra (*Şehirselle Tasarım*) dersi konulmuş ve 1983 yılından sonra da, Y.Lisans Programında (seçmeli ders) olarak okutulmuştur.

Bu programlarda kullanılan;(Şehirselle Tasarım)(*Kent Mimarlığı*)(*Kent Tasarımı Uzmanlığı*) gibi çeşitli ve eş anlamlı ifadeler,1983 yılında üniversite reformu içinde YÖK tarafından getirilen yeni düzende, tek ifadeyle bir disiplin olarak, (*Kentsel Tasarım Yüksek Lisans ve Doktora Programı*) şeklinde kabul edilmiştir. Dolayısıyla *Kentsel Tasarım* (her ne kadar ayrıntılı tanımı yapılmamış olsa da) Üniversitelerde, lisansüstü uzmanlık alanı olarak tescil edilmiştir.

Özel statüde bir Vakıf Üniversitesi’nde, ilk kez lisans düzeyinde eğitim birimi olarak (*Peyzaj Mimarlığı ve Kentsel Tasarım Bölümü*) açılmıştır. Program olarak lisans düzeyinde dört yıllık bütünlük eğitim

programı içinde, çift disiplin eğitimi adeta iki yıllık Ön lisans eğitim süresi içinde meslek eğitimi şeklinde verilmiştir. Oysa *Kentsel Tasarım Uzmanlığı*, ileri düzeyde deneyim kazanmış ülkelerde, *Mimarlık Kent Planlama Peyzaj Mimarlığı* gibi lisans düzeyinde bir eğitim programı üzerine elde edilen bir program olarak yapılmaktadır.

Ülkede aynı zamanda eğitim programları dışında, bazı Yerel Yönetimler bünyesinde, *Kentsel Tasarım Birimleri/ Müdürlükleri* kurulmuş ve *Kentsel Tasarım Projeleri* üretilmeye başlanmıştır.1975'li yıllardan itibaren *Kentsel Tasarım'ın kavramsallaşma sürecinde*, ulusal ölçekte büyük kentsel projeler düzenlenmesi amacıyla da, "*Mimarî Proje Yarışmaları çerçevesinde de Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları*" yapılmıştır. Bu faaliyetlerin de, *Kentsel Tasarım kavramın* tanıtılmasında ve yayılmasında önemli payı olmuştur.

Ayrıca farklı bir yapıda,2002 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi çok sayıda uzman çalıştırılan, *İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP)* adı ile bir Birim oluşturmuştur. Burada Büyük Kentsel Projeler/Kentsel Tasarım Projeleri üretilmesi hedeflenmiş ve aynı zamanda ulusal ve uluslararası Bürolar için sınırlı davetli yarışma programları hazırlamışlardır. (Böylece, İstanbul Kartal'da ve Küçükçekmece'de kentsel dönüşüm projeleri elde edilmiştir).

Kavramsal gelişmelere, bir Kurum Penceresinden bakış:

Kentsel Tasarım Arayışlarına katkı yapan bir Kurum: DGSA / MSGSÜ

Dünyada yaşanan gelişmeler ve değişim hızı ile doğrudan ilişkili olarak, modernleşme çağdaşlaşma çabaları için ülkemizde de, çevre ve yaşamla ilgili yeni kavramların, yaklaşımların getirilme ve tartışılması ortamında; çağdaş yerleşmeler yaratılması, uygulama koşulları oluşturulma çalışmaları genellikle Akademik ve Bilim Çevrelerinin başta gelen meşguliyetleri olmuştur. Bu bağlamda diğer kurumlarda olduğu gibi DGSA'da da bu alanda yenilikçi sistemler getirilmesi, yeni kavramların yayılması, ilerici düşüncelerin tartışılması için ortam ve koşulların yaratılmasına çalışılmıştır. Akademi / MSÜ'de dışa açılan pencere nitelikli Tartışma Platformları oluşturulmuştur.

1970'li yıllardan itibaren DGSA Mimarlık Bölümü'nde 1977 yılında ülkede ilk kez Mimarlık Alanında, "*Kent Tasarımı Uzmanlık Eğitimi Programı*" hazırlanmıştır. Bu Program, 1983 yılında üniversite reformu içinde DGSA'nın MSÜ'ye dönüşümü ile oluşturulan "*Kentsel Tasarım Y.Lisans Eğitim Programı*" olarak devam etmiş ve sadece mimarlar için değil, mimarlar dışında diğer bazı disiplinlerden gelenlere de açık hale getirilmiştir. Ayrıca bu programı desteklemek ve zenginleştirmek için ama esas olarak ta, *Kentsel Tasarımı* kitlelere tanıtmaya, yaygınlaştırma amaçlı çalışmalarda bulunulmuştur.

Akademi Şehircilik Hareketi ile Şehircilik Araştırma Enstitüsü Kurulmuştur.

1970'li yıllardan itibaren DGSA çatısı altında, Y.Mimarlık Bölümünde (Bugünkü Mimarlık Fakültesi) şehircilikle ilgili çalışmalar ve faaliyetlerin oluşturduğu *Akademi'de Şehircilik Hareketi* yaratılmış ve Akademi'de Şehircilik Eğitimi yapılması bir hedef olarak belirlenmiştir. Hareket içinde oluşan kolektif düşünce ile de Akademi'de yapılacak eğitimin, mimarlık alanında bir (*uzmanlaşma*) olarak ele alınması ve mimarlık eğitimiyle bütünlük bir program içinde yapılması noktasına gelinmiştir.

Bunun için her şeyden önce, kurum dışından katılmalara da açık ve şehircilikle ilgili çeşitli faaliyetlerde bulunma fırsat verecek çalışmalar için *Şehircilik Hareketinin* kurumsal bir yapıya kavuşturulması gerekmiştir. Böylece, şehirciliğin kavramsal ve eylemsel olarak ele alınması, yaygınlaştırılması, toplumda yer etmesini sağlayacak ve örgün eğitim dışındaki faaliyetlere de fırsat verecek bir çözüm olarak, 1976 yılında Resmi Gazetede yayınlanan kararla *Akademi Şehircilik Araştırma Enstitüsü* kurulmuştur.

Enstitü'nün ilk dönem çalışmalarında öncelikle, *Dünya Şehircilik Günü Türkiye Daimi Komitesi* ve *Sekretaryası* kurularak DGSA Başkanlığı himayesinde bir *Hizmet Platformu* oluşturulmuştur. Bu Platform 1996 yılında TMMOBŞPO bünyesine taşınmıştır. Enstitünün ikinci önemli çalışması ise, şehircilik eğitimi konusunda olmuştur.

Kentsel Tasarıma, uzmanlık eğitim yoluyla akademik katkılar.

DGSA'da Kent Tasarımı / MSÜ'de Kentsel Tasarım Uzmanlık Eğitimi.

Akademi içinden, dışarıdan ve yurt dışından yapılan katılımlardan aldığı güçle de Enstitü'de asıl hedef alınan konu; mimarlık alanında bir uzmanlaşma getiren *Kent Tasarımı eğitimi* raporu ve programını hazırlamak olmuştur. Bu programda, 1950'li yıllarda ABD'de ilkin *kentsel kimlik* arayışlarıyla başlayan ve giderek kentte farklı boyuttaki yerleşmeler için yapılan eylemlerden doğan, yeni bir kavramsal gelişme olarak Kent Tasarım anlayışından etkilenilmiştir. Mimarlar için heyecan veren bu yeni uğraş alanı, sonraki yıllarda Avrupa'da da karşılık bulmuştur. Bu uğraş *Kent Tasarımı* disiplini olarak ilk başlarda büyük ölçekte bir mimarlık olayı gibi de algılanmıştır.

Yeni kurulan Şehircilik Araştırma Enstitü bünyesinde, Y.Mimarlık Bölümü eğitim programının alt yapısı değerlendirilerek, *Kent Tasarımı Eğitim programı* ile ilgili gerekçeli bir rapor hazırlanmıştır. Gerekçeyi oluşturan açıklamalardan, 1970'li yıllarda Kentsel Tasarımın nasıl nitelendiği anlaşılmaktadır. Rapordan aşağıya aldığım bazı açıklamalar bir fikir vermektedir. Enstitü Raporundan alıntılar şöyledir:

"Günümüzde gelişmelerde ve kalkınmada duyulan gereksinimler, yeni uzmanlık dallarının ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu uzmanlık alanları, belli bir meslek eğitimi (formasyon) üzerine eğitim alınarak kazanılmıştır" "Planlama ve operasyonların aslında, farklı ölçek ve boyutlardaki uzmanlık uğraşlarını kapsamakta olup, Kent Tasarımı da ölçek olarak Kent Planlama ile Mimarî çalışma arasında yer alan bir disiplindir.", "Esas amaç; tek yapıyı değil, kenti tasarlamaktır. Bu nedenle de, Kent Tasarımcısına gereksinim duyulmaktadır", "İngiliz Mimarları Kraliyet Enstitüsü'nün hazırladığı ve Kent Tasarımı dalında mimarlık ve planlama okullarında Kent Tasarımı eğitimi yapılmasına yol açan raporda Kent Tasarımı şöyle yapılmıştır; Kent Tasarımı, Kent ve Bölge planlama sürecinin bir parçasıdır ve bu Tasarım öncelikle ve esas olarak üç boyutlu olup aynı zamanda çevrenin görsel olmayan yönleriyle de ilgilenmektedir", "Kent Tasarımı alanına giren işler olara; (Kent ölçeğinde Tasarım) (Koruma çalışmaları) (Eylem alanları planlaması) (Gelişme alanları planlaması) (Semt ölçeğinde Tasarım) (Tasarım özeti) (Açık alanlar ve kentsel ulaşım planlaması) belirlenmiştir.

Keza Kraliyet Enstitüsü raporunda *Kent Tasarımı; Mimarlık ve Kent Planlama disiplinlerinden ayrı bir Uzmanlık eğitimi gerektiren ve teknik anlamda, düzenleme aracı olan bir uygulama alanıdır.*", *"Bu Tasarım; Kent Planlamanın getirdiği sistem çözümlene ve arazi kullanma kararları aşamasından itibaren, tek yapı ve yapı gruplarının yakın çevrelerinin mekânsal analiz ve sentezlerin yapılmasına kadar olan safhadır."*

Böylece, Şehircilik Araştırma Enstitüsü bünyesinde hazırlanan Kent Tasarımı Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliği, gerekli akademik aşamalardan geçtikten sonra 1980'de, Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğe göre de, Mimarlık Eğitimiyle bütünleşik Kent Tasarımı Uzmanlık Eğitimi Y.Mimarlık Bölümünde uygulanan beş yıllık (lisans+ lisansüstü bütünleşik eğitimi) eğitim programı içinde, son sömestr döneminde öğrencinin seçmesi halinde, üç yarıyıl süren bir yoğun program sonunda, hem Y.Mimar Diploması ve hem de Kent Tasarımı Uzmanlık Sertifikası alma fırsatı vermiştir.

Mimarlar için hazırlanan *Kent Tasarımı Uzmanlık Eğitim Programı*, YÖK yasasıyla DGSA'nın yeni biçimlenmesi olan MSÜ'de Fen Bilimleri Enstitüsü'nde *Kentsel Tasarım Y.Lisans ve Doktora Programı* olarak kabul edilmiş ve mimarlık dışında, kent planlama ve peyzaj mimarlığı mesleklerinden gelenlere de açılmıştır. 1995 yılında da bu yelpaze daha genişletilmiş, farklı mesleklerden (örneğin gayrimenkul yatırımlarındaki rolü ile ilgili olarak ekonomi ve işletme mezunları vs.) gelenler de programa kabul edilmesi kararlaştırılmıştır.

Akademi'de dışa açık toplantılar, Entelektüel birikimler ve çevre oluşumu.

Kentsel Tasarım Buluşmaları entelektüel birikimler ve entelektüel çevre oluşturmuştur.

DGSA / MSÜ bünyesinde başlatılan *Kent Tasarımı/Kentsel Tasarım* uzmanlık Eğitimi programını desteklemek ve Türkiye'de Kentsel Tasarım kavramının yer etmesi, tanıtılması ve bu amaçla bilgi, deney, fikir alışveriş olanağı yaratılması amacıyla 1989 yılında, dışa açık bir tartışma ortamı olarak

(*Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumları*) oluşturulmuştur. Tıpkı 1977 yılında, Dünya Şehircilik Günü toplantılarıyla toplumda Şehircilik kültürünün yayılması ve bilinç oluşturulması amacıyla olduğu gibi, bu deneyimin arkasından, Kentsel Tasarım kültürünün yayılması ve bilinç oluşturması da ana hedefler arasında yer almıştır.

27 yıldır devam eden (ve bu yıl da 25.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu döneminde 5.Kentsel Tasarım Kongresi yapılacaktır) Kentsel Tasarım Sempozyumları ve Kongre faaliyetleri,(DGSA/MSÜ/MSGÜ olarak) Kuruma, Uluslararası nitelikte bir Kentsel Tasarım Tartışma Merkezi olma özelliği kazandırmıştır.

Sempozyumun bir diğer amacı da ülkeye özgü bir Kentsel Tasarım yolunu açmak ve ulusal nitelik kazanmasına katkıda bulunmak olarak belirlenmiştir.

Dünyadaki gelişmelerin, yeniliklerin, teknolojilerin ve akım yaratan kavramların, toplumsal yaşamı etkileyen ve etkileyecek olan olayların ülke platformuna taşınması, tartışılması için fırsat ve zemin oluşturan bu platform, DŞG Kolokyum toplantılarından sonra kurumun dışa açılan ikinci önemli penceresi olmuştur. Organize ettiği toplantılarla ülkede kentsel tasarım kavramı etrafında önemli bir entelektüel çevre yaratmıştır. Her yıl yapılan Sempozyumlarda, yerli ve yabancı akademisyenler, araştırmacılar, bilim adamları, meslek adamları ve yerine göre siyaset adamlarını bir araya gelerek deneyimler ve düşünceler paylaşmışlardır. Sonuçlar bilimsel çerçevede değerlendirilmiştir.

Bu buluşmalarda, Ülkelerin yerel koşullarından doğan bir anlayış içinde, *Planlama* ve *Kentsel Tasarım* yaklaşımları sergilenip, tartışılırken esas olarak ülkeye özgü kentsel tasarım arayışı içinde olunmuştur. Bu anlayış geliştirilmeye, yayılmaya, paylaşılmaya çalışılmıştır. Toplantılara sunulan bildirimler, tartışmalar ve panel sonuçları birer yayına dönüştürülmüştür. Sonuçlardan kamu sektöründe ve özel sektörde, üniversitelerde de yararlanılmıştır.

Diğer yandan Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumları, yeni disiplinlerin tanıtılması için de önemli bir araç olmuştur. Bu cümleden olarak örneğin,1995 yılında yapılan sempozyum konusu, yeni bir alt disiplin olarak Mikro Ortam Tasarımı (yani Yakın Kentsel Çevre Tasarımını) ele almış, tartışmaya açmıştır. Burada elde edilen sonuçlar da değerlendirilerek Bölümde, Y.Lisans düzeyinde Kentsel Mikro Ortam Tasarımı programı hazırlamış ve Akademik birimlere götürülmüştür.

Bu programda, kamu mekânlarının tasarımı ve aynı zamanda bu mekânlara estetik yorum getirecek bir disiplinin eğitim yolunu açarak, böylece kentsel tasarım çalışmaları içinde aynı zamanda sanatçı kimlikli kişilerin de katılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Böylece başlatılan Kentsel Tasarım tartışma toplantıları, Türkiye’de de bir *entelektüel birikim* ortaya çıkartmış ve bir *entelektüel çevre* de yaratmıştır. Bu *çevre*’nin ve *birikimin kentsel tasarımın* meşrulaşmasında katkısı olduğunu söylemek yanlış olmaz sanırım.

Günümüzde artık, *Kentsel Tasarım* devletin kollaması altında yasal zeminde *bir düzenleme aracı* olmuştur. Bundan sonra da uygulamaları ve dünyadaki gelişmeleri izleyerek, Kentsel Tasarıma ülkeye özgünlük kazandırılmasında bu çevrenin katkısının devam edeceğini umuyorum. Sonraki aşama olarak ülkeye özgü sistemin kurulmasında, her şeyden önce kentlerimizin tarihî fizikî sosyal yapısının ve gücünün ortaya konması çalışmalarının yapılmasında yol gösterici olmasını diliyorum ve bunun için tüm üniversitelerimize önemli görevler düştüğünü belirtmek istiyorum.

Sonuç olarak diyebilirim ki; sivil ve akademik ortamlarda gelişme süreci, kentsel Tasarımın kamu bilincinin oluşmasında önemli rol oynamıştır.

II) Devlet Gücü Arkasında olan Gelişme .

Burada, Bakanlık düzeyinde yapılan çalışmalarla ilgili detaya girmeden sadece, bu süreç içinde önemli hususları belirtmekle yetineceğim. Bana göre sürece ilişkin üç husus önem kazanmaktadır. Birincisi; KENTGES belgesinin oluşturulması ve kabulüdür. Bu kentsel tasarımın devlet gücü altına girmesinin bir belgesidir ve bu sürecin ilk adımıdır. İkincisi; Şehircilik yaklaşımımızda meşrulaşmış bir eylem

olarak Bakanlık bünyesinde 'Kentsel Tasarım Dairesi'nin oluşmasıdır. Kanımca ikinci önemli adım olarak görülmelidir. Üçüncüsü de; Kentsel Tasarım Projelerinin kentsel Tasarım eyleminin en önemli uygulama aracı olarak kabulü ile usullere kavuşturulma çalışmalarıdır. Bu bağlamda Kentsel Tasarım Rehberleri oluşturma girişim ve çalışmaları bu safhanın önemini göstermektedir. Bu da üçüncü adımı oluşturmaktır.

KENTGES Belgesi: Kentsel Tasarımın meşrulaşmasına atılan ilk adımdır.

Dünyada izlendiği gibi, Yakın dönemde Türkiye'de çok hızlı bir değişim sürecine girilmiştir. Bilim alanında, teknolojiye, bilgisayarda, elektronik alanda, ekonomide, sosyal yaşamın hemen her alanında gelişmeler olmuştur. Fikir düzeyinde toplumsal sorunların ele alınışında, siyasette, yönetim biçiminde birçok değişiklikler yaşamımıza girmiştir. Bu gelişme ve değişim hızında boyut değiştiren olaylar ve yenilikler ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede 2000'li yıllardan itibaren, ülke şehircilik yaklaşımımızda da dönemi nitelikte gelişmeler olmuştur. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı;2007 yılında başlattığı; üniversiteler, meslek odaları, ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla başlattığı çalışmanın ürünü olarak, 2010 yılında, kentlerin ve kentsel yaşamın düzenlenmesine ilişkin esaslar getiren bir doküman ortaya koymuştur. Böylece ülkede, yaklaşık otuz yıl boyunca oluşan kavramsal alt yapı üzerine Kentsel Tasarımın meşrulaşması ve ülkeye özgü gelişmesine yolu da açılmıştır.

Bu doküman; Bütünleşik kentsel Gelişim Stratejisi ve Eylem belgesidir.

Belgenin ortaya çıkışında ilk adım, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın düzenlediği *Kentleşme Şurası ve İstişare Toplantıları* yapılması olmuştur. Toplantılarda yapılan tartışmalarla,(*nitelikli kentsel yaşam ve mekânın sağlanmasında Kentsel Tasarımın etkin rol oynadığı*) hususu kayıtlara geçerek resmîyet kazanmıştır. Bu çalışmalardan hareketle de 2010 yılında, *KENTGES* çok önemli bir yasal doküman olarak belirlemiştir. Günümüzde, Bakanlığın yeni yapılanması olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yaptığı çalışmalarla da, Kentsel Tasarım ile ilgili birçok husus mevzuatta daha çok yer almış ve bu hususlar meşrulaşma zeminini oluşturmuştur.

Yüksek Planlama Kurulu tarafından da kabul edilen (*Bütünleşik Kentsel Gelişim Stratejisi ve Eylem Planı* Belgesi) ile yerel yönetimlerin kentsel sorunlarını çözüme yönlendirici katkı sağlayacak bir doküman olarak elde edilmiştir. Belgenin belirlediği çerçevede uygulamaları izlemek ve değerlendirmek için de, on üç yıl gibi bir süre (2010-2023 yılları arası) "*uygulama ve izleme dönemi*" olarak kabul edilmiştir. Oluşturulan *İzleme Değerlendirme Kurulunda*, Yerel Yönetimlerin her yıl göndereceği raporlar değerlendirilerek böylece, planlama Yapılaşma süreci kurallara bağlanmış ve uygulamaların denetiminde yeni bir döneme geçilmesi koşulları doğmuştur.

Belgenin amaçları kısmında,(*Yerleşmelerin yaşanabilirlik düzeyinin, mekân ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ekonomik, sosyal ve Kültürel yapıların güçlendirilmesi*) ifadesi yer almıştır. Belge, Türkiye'nin Kentleşme ve İmar vizyonu belirlenmesinde ve kentleşme imar konularında ilk üst düzey strateji belgesi olarak tanıtılmış ve referans belgesi, yol haritası olarak değerlendirilmiştir. Bu gelişmeler içinde şehirciliğimizi ilgilendiren en önemli husus, bu belge ile Kentsel Tasarım disiplininin, kentlerin düzenlenmesinde bir araç olarak belirlenmesi olmuştur. Belge adeta (söylemek yanlış olmazsa ve kanımca) halka, çağdaş yaşam koşulları yaratmayı vaat eden bir sözleşme oluşturmuştur.

Belgenin taşıdığı diğer önemli husus ise; mevcut imar yönetmelikleriyle oluşan yönetmelik mimarisinden, kentsel kılınmış ve bütünleşmiş mimariye geçiş yolunu açmış olmasıdır.

Kısaca bu Belge, getirdiği mekân kalitesi ve Kentsel Tasarım sorunlarına ilişkin saptamalar ve çözümlere yönelik eylemlerle dikkat çekmiştir. Belgenin, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından (*Türkiye Şehircilik Stratejisi Belgesi*)ne dönüştürülme isteğinin gerçekleşip gerçekleşmediğini bilmiyorum, ama burada bu isteği desteklediğim belirtmek istiyorum.

Bakanlık bünyesinde; kentlerin gelişmesiyle ilgili politikalar oluşturmaya ve hedeflere ulaşmak için yeni sistemler ve mekanizmalar bulunmasına çalışıldığını da izliyorum.

Aslında Türkiye’de önceki dönemlerden farklı bir gelişme olarak, kamunun şehircilik alanında 2010 yılında hazırladığı bu belge Türk Şehirciliğinde, kente bakışın değişmeye başladığı, dünyadaki gelişmelere uyum sağlamak için bir (takeef) oluşturduğu söylenebilir. Ama bu, ancak bir başlangıç olmuştur. Devam edecektir ve etmesi gerekmektedir. Önümüzde daha, alınacak çok yol olduğu unutulmamalıdır.

Devlet gücünü arkasına alan Kentsel Tasarım Birimi oluşmuştur.

2011 yılında da Çevre ve şehircilik Bakanlığı’nın kuruluşunda kurumsal şemasında, *Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü* oluşturulurken, bünyede ‘Kentsel Tasarım Dairesi’ de kurulmuştur. Bu Daireye; 1Kentsel Tasarım Şube Müdürlüğü,2Marka Şehirler Şube Müdürlüğü, 3Proje Yönetimi Şube Müdürlüğü bağlanmıştır.

Kentsel Tasarımı eyleme dönüştüren Kentsel Tasarım Projeleridir.

Kentsel Tasarım Projelerinin, kentsel doku içinde bütünleştirici rol oynaması çok önemli bir durumdur. Bu bakımdan üzerinde durulmalıdır. Son dönemde hazırlanan ve kabul edilerek yürürlüğe giren çeşitli Yasalar ve belgelerde, Kentsel Tasarım önemli bir düzenleme alanı olarak kabul edilmesiyle Kentsel Tasarım Projeleri yapılması zorunlu hale getirilmiştir.

Bunların başında her şeyden önce KENTGES BELGESİ gelmektedir. Belgede Amaçlarla ilgili açıklamada; *“yerleşmelerin yaşanabilirlik düzeyinin mekânı ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapıların güçlendirilmesi”* ifadesi ile Kentsel Tasarım sınırlarına ilişkin bir saptama yapılmıştır.

Bakanlığın Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü Görevlerini belirleyen 7.Madde (e) bendinde *“...her ölçekteki imar planı uygulamalarını, Kentsel Tasarım Projelerini yapmak, yaptırmak ve onaylamak”* denilerek, bu Projeler için bir zemin hazırlanmıştır.

6306 sayılı Afet Riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkında Kanunda, *“Uygulama İşlemleri”* başlığı altında 6.Maddenin (6) bendinde; *“.. her tür ölçekteki planlama işlemlerine esas teşkil edecek standartları belirlemeye ve gerekli görülmesi halinde bu standartları ihtiva eden planlar yapmaya, onaylamaya ve Kent Tasarımları hazırlamaya yetkilidir”* denilerek, yetki makamı belirtilmiştir.

Keza aynı kanun ve yönetmeliğinin *“Planlama süreci”* başlıklı 18.Maddesi (4) bendinde; *“...riskli alanlarda rezerv yapı adalarında Kentsel Tasarım Projesi ile birlikte, riskli yapı veya yapıların bulunduğu parsellerde ise Bakanlıkça talep edilmesi halinde, Kentsel Tasarım Projesi ile birlikte hazırlanır ve planlama alanı ile yakın çevresinin meri planları, mevcut durum gösteren bilgi ve belgelere ve ilgili kurum ve kuruluş görüşleri ile birlikte Bakanlığa iletilir. Bakanlıkça uygun görülen plan teklifleri aynen veya değiştirilerek onaylanır”* denilerek, Kentsel Tasarımın bir düzenleme aracı olarak yeri pekiştirilmiştir.

Son dönem çalışmalarına bakıldığında; genelde şehircilikle ilgili yasalarda, Bakanlığın yetkili olduğu alanlarda, imar planları ile birlikte gereğinde ve bazı alanlarda Bakanlık tarafından istendiğinde, *Kentsel Tasarım Projeleri* yapılması da öne çıkmıştır.

Bu gelişmeler artık, şehircilik yaklaşımımızda Kentsel Tasarımın uygulama aracı olan *Kentsel Tasarım Projelerinin*, kentsel doku içinde bütünleştirici rol oynayarak en önemli dokümanları oluşturduğunu göstermiştir.

Bu amaçla, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü tarafından ‘Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’ ve ‘Kentsel Tasarım projelerine dair Esasları’ belirleyen çalışmalar yapılmıştır. Projelerinin hazırlanmasında yönlendirici olarak bu esaslar; teknik nitelik standart belirleyen yaptırımların, tasarım projelerinin yapımında ve değerlendirilmelerinde yararlanılacak ve önemli bir boşluğu dolduracak ve hatta bazı mesleki paylaşım tartışmalarını da çözeceği umulmalıdır. Kentsel Tasarım Projeleri artık, kimi Belediyelerde algılanan, reklam panoları, kent mobilyaları ile ilgili projeler değildir.

III) Sonuç Yerine; Bazı Gözlemler, Saptamalar ve Önermeler.

Konuşmamın sonunda bazı gözlemler, saptamalar ve öneriye dönük düşüncelerimi de ifade etmek istiyorum.

Dünyada ki hızlı gelişmeler değişimler insanoğlunun yerleşik yaşamını, gereksinimlerini, yaşam tarzlarını, biçimlerini ve sosyal ilişkilerini değiştirmiştir. Artık, Kentlerin ve insanların gereksinimlerinin farkına varılmıştır. "Yer" olgusu yeni sosyal pratiklerin işlevinde idrak edilmeye başlanmıştır. Bu değişim, yaşam alanlarını etkilemiş, yetersizleştirmiştir. Dolayısıyla da yaşam alanlarını düzenlemeye ilişkin yöntemlere, tekniklere, araçlara ve bu sürece yeniden bakmayı, ele almayı gündeme getirmiştir. Bu durum, yeni kentsel nitelik arayışlarını, insanlara daha hoş bir kentsel çevre ve daha hoş bir mimari ortam zenginliği yaratmak için çeşitlenmiş tasarımların sunulmasına yol açmıştır.

Ama ne yazık ki bugün ülkemizde, Kentsel Tasarım uygulamalarının çoğunun, kenti tedirgin eden, daha çok güce dayalı ve bu gücün mantığı ve düzenini dayatan, çevresiyle bütünleşemeyen, genelde kentin pazarlamasına dönük piyasa güdümlü projeler olduğu görülmektedir. Aynı zamanda temel sorunlardan birisi olarak ta, Kentsel Tasarım projelerinde, kamusal ilginin gerektiği ölçüde ortaya konamamış olmasıdır. Oysa kamusal alanlara yaklaşım, Kentsel Tasarımın önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Bu açıdan aşağıda kaydedilen hususlar, kentsel Tasarımın yeniden değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır.

Kentsel Tasarım Projelerinde kamusal alanlara ilgi yaratacak ve artıracak yaptırımlar getirilmelidir.

Mekân düzenlemelerinde gerekli standart ve normlar geliştirilmelidir. Batılı ülkelerde olduğu gibi, ülke bütününde tüm kentsel çevrelerdeki düzenleme girişimlerinde destek kaynak olmak üzere bir 'Kentsel Düzenleme Fonu' yaratılması düşünülmelidir. Böyle bir Fonun varlığı, yeni tasarımları destekleyecek, tasarım aşamasında ki çalışmalara ve uygulamalara olanak sağlayacaktır.

Kentsel Tasarım projelerinin hazırlanması ile ilgili yönetmeliklerde dikkate alınması gereken hususlardan birisi olarak, Kentsel Tasarım Projeleri bir takım çalışması şeklinde ele alınmalıdır. Bu takım içinde, kent plancısı mimar peyzaj mimarı mühendis haritacı iklim mühendisi kent sosyologu ve diğerleri de yer almalıdır.

Bugünkü çalışmalarda eksik olan diğer önemli husus olarak ta; Kentsel Tasarım proje Türleri ile ilgili tür çeşitliliği mutlak getirilmelidir. Kentsel Tasarım Projelerinin nitelik kazanması bakımından Kentsel Tasarım Proje türleri: a) Süreç belirleyen ve b) Ürünle biten projeler olarak iki ayrı grupta ele alınmalıdır.

Kentsel Tasarım Projeleri çalışmalarında yaptırım getirecek hükümler arasında, algılama alanının özelliklerinin (sokak semt kent bölge ölçeğinde renk biçim malzeme modelleme gibi) saptanmasına ve denemelere yön verecek bir '*Kapsayıcı Tasarım Dosyası*' hazırlanması da yer alması sağlanmalıdır.

Günümüzde Kentsel Tasarım, yeniden Planlama ve Mimarlığı bir araya getirmiştir. Dolayısıyla Planlama ve mimarlık ilişkisine dönük Bakanlık bünyesinde bir 'Mimarlık Projeleri Birimi' oluşturulmalıdır. Bilinmektedir ki, Kentsel Tasarımın kavramsal olarak ortaya çıkmasında ilk hareketler mimarlardan gelmiştir. Kentsel Tasarım günümüzde, Mimari ile Planlama arasındaki pozitif ilişkinin geliştirilmesi, mimari ürünün yönlendirilmesi ve kentsel kılınmasına yardım eden bir düzenleme aracı olmuştur. Böylece mimari ürünün bir mesaj sunması da artık imar yönetmelikleriyle değil, Kentsel Tasarım Rehberleriyle olmalıdır. Kentsel Tasarımın bu yaklaşımla, mimari ürüne özgünlük kazandırmasına, yeni kentsel değerler ortaya çıkmasına ve kente bütünlük sağlamasına ortam yaratılmalıdır.

Kentsel Tasarım Projeleri üzerine

Süreç belirleyen büyük ölçekli Kentsel Tasarım projeleri; birer 'yarar projeleri' olarak, bir bölgeyi kurtarmak, iyileştirmek, zenginleştirmek ve canlandırmak için yerel yönetimlerin uygulama politikalarına ait önemli bir düzenleme aracı olarak değerlendirilmelidir.

Bu Projelerinin değerlendirilmesi bağlamında Bakanlık bünyesinde ve il ölçeğinde de örgütlenmek üzere, “Yapılı Çevre ve Mimarlık için Komisyon” veya “Kentsel Tasarım Komisyonu” oluşturulması yararlı olacaktır. Böyle bir Komisyon, görsel sunum zenginliği içinde projelerin, çevre ile ilişkisini ölçme olanağı verecektir. Bu Projeler; mekânlar ve halk arasında ilişki kurmayı, doğa ve yapılandırılan çevre ve kentsel biçim arasında olması gereken bağı gözetecek ve girişimci odaklı tasarımın aşırılık ve olumsuzlukları törpülemeye yardım edecektir. Ayrıca böyle bir Komisyon aynı zamanda, Bakanlık bünyesinde ve Belediye teşkilatlanması içinde oluşturulması hedeflenen “Estetik Kurul”dan beklenenleri de yerine getirebilecektir.

Kentsel Tasarım Projeleri merkezi ve yerel Yönetimlerin ortak hedefe ulaşmada kullanacakları bir araç gibi de değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, kentsel düzenlemelerde özel girişim projeleri yanında toplumsal getirim (rant) gözetilen önemli alt yapı projeleri, prestij ve kuram getiren, teknolojik deney ortaya koyan, kültür ve sanat şoku yaratan büyük kentsel projeler, önemli kentsel düzenlemeler olarak ta yapılmalıdır.

Kentsel Tasarım Projeleri; kentin gelişme planı çerçevesinde, kentsel ölçekte bir iyileştirme projesi olarak değerlendirilmesi bağlamında, bir eylem planı gibi algılanmalıdır. Bu projelerin güçlü şekilde teknik ve kavramsal mimari yenilikler getirmesine olanak sağlanmalıdır. Bu projelerle yerel kültür ve alışkanlıklar da korunmalıdır. Bunun için kentlilerin, yapılan kentsel Tasarım projelerine katılmaları sağlanmalıdır.

Bakanlığın halen hazırlanmakta olduğu Kentsel Tasarım Rehberleri, kamusal çıkar kollayan bir süreç yaratmalıdır. Böylece planlama ve mimarlığı birleştiren, mimari ürüne özgünlük kazandıran, yeni kentsel çevre ve değerler ortaya çıkmasına yardımcı olmalıdır.

Yeni Yaklaşımlar üzerine

Yeni Şehircilik ruhu yaklaşımı ile güncel sorulara yanıt vermek için yeni kentselin aranmasında; kamu mekânına, sokağa, aynı zamanda ekosistem ve estetik eleman olarak doğaya bağlı ilişkiler oluşturulmalıdır. Bu çerçevede bu projelerle,(yer)lere bir anlam kazandırılmalıdır. Bu özellik, halk için kamu mekânının psikolojik ve sosyal değerini tanımada ve kentsel dokuyu daha ussal kullanmada yararlanılmalıdır. Bu çerçevede, sanatsal yaklaşımda kimlikli ve çekici kamu alanları içeren ortamlar yaratılmalı ve yeni gelişmeler doğal ve tarihi çevre ile bütünleştirilmelidir. Yeni gelenekselci yaklaşımda planlarla, yerleşmeleri kimlikleştiren, çevreyi kirletmeyen bozmayan hassas bölgelerde yapı yüksekliklerini dengeleyen bir çevre elde edilmesi hedeflenmelidir. Özellikle yapıların hacimleri ve konut bölgelerinde kamu mekânlarının organizasyonu ele alınmalı, mimari uyum gerçekleştirilmelidir.

Türk geleneksel yerleşmelerinin fiziksel oluşumları, yaşam biçimleri ve koşulları, çevre ilişkileri deşifre edilerek incelenmeli, bulgular ve saptamalar yapılmalı, sonuçlar yeni tasarımcılar için günümüze taşınmalıdır. Bu konuda Türkiye'nin geleneksel kent yerleşmelerinden gelen ciddi bir Kentsel Tasarım mirasına sahip olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla geleneksel kent doku özelliklerini hala koruyan eski yerleşmeler birer çevre bilimsel (ekolojik) tasarım ürünü olarak değerlendirilmelidir. Yeni kavram olarak, Yeni gelenekselci yaklaşım denenmelidir.(Alaçatı'da eski kent dokusu içinde, yeni yapılanmalarla gelinen nokta yeni gelenekselci tarza örnek gösterilebilir.)

Avrupa Topluluğu Ülkeleri kendi bünyelerinde Kentsel Tasarım disiplinine ilişkin içerik, kavram, karakteristikler, felsefi tartışmalar yaparak kendilerine özgü Kentsel Tasarım olgusu ve kavramı yaratmışlardır. Türkiye'de henüz kendine özgü Kentsel Tasarım kavramına ulaşamamıştır. Bu özgü'lük elde edildiğinde Ulusal Kentsel Tasarıma ulaşılacaktır.

Ülkemizde bölgeler; coğrafi, iklimsel, tarihsel zenginlik ve fizik karakterde farklılık göstermektedir. Dolayısıyla, hazırlanmakta olan Kentsel Tasarım Rehberlerinin daha verimli uygulanabilmesi için 'Büyük Kentsel Tasarım Bölgeleri' yaratılmalıdır. Böylece oluşturulacak bu bölgelerde, ekolojik yaklaşımlı ve ulusal plan çerçevesinde belirlenecek çevreselci politikalarla Kentsel Tasarım için 'Deneme Bölgeleri' oluşturulmalıdır.

Büyük Kentlerimizde uygulanan 'Kentsel Dönüşüm' yaklaşımında tek, tek parseller üzerinde uygulanan, dönüşüm eylemini kısıtlayan ve 'Kentsel Dönüşüm Projesi', 'Kentsel Tasarım Projesi', 'Proje Alanı' levhalarıyla parsel bazında uygulama yanlışlığının giderilmelidir. Bunun için yapı adası/adaları bazında parselasyona farklı yaklaşılmalı, yeni tip parselasyon tanımına gidilmelidir. Böylece Yapı adalarına 'yer'in anlamı kazandırılmalıdır.

Akademik ortamlarda, bilimsel araştırma ortamlarında yapılan çalışmaların dışında, Bakanlık bünyesinde 'Şehircilik Araştırma Uygulama Atölyesi' kurulmalıdır. Bakanlığın önceki yıllarda, Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Tasarım Projeleri için hazırlık yaptığı 'Türk Şehircilik Akademisi' yaklaşımı yeniden değerlendirilmelidir. Bu Akademi için Bakanlığın geçmişte yaptığı açıklamada:

'sağlıklı çevre ve imar düzeni oluşturmak ve kentlerin çevre değerleri odağında gelişim sağlamak, mekânsal strateji planları, makro düzeyde tasarım ve projeler yapmak' denilmiştir. Ancak bu birim, Fransa'da 1990'lı yıllarda Donatı Bakanlığı bünyesinde 'Kentsel Tasarım projeleri' ile ilgili olarak kurduğu 'Kentsel Proje Atölyesi (Atelier Projet Urbain)' örneğindeki gibi düşünülmelidir. Bu Atölye daha olumlu ve yapıcı sonuçlar verebilecektir. Fransa örneğinde Atölyede; konferanslar dizisi, tartışma seansları düzenlenmekte ve tartışmalardan ortaya çıkan düşünceler ve fikirler değerlendirilmektedir. Bu Atölye, büyük kentsel projeler üzerinden, devlet iradesinin ortaya konduğu bir platform oluşturmaktadır.

Günümüzde kopukluk içinde ortaya çıkan çevresel oluşumda kapalı olan tasarım süreci, açık ve katılımlı bir sürece dönüştürülmelidir.

Önce Şehircilik Çerçeve Yasası yapılmalıdır.

Bu açıklamaların ardından söylenmesi gereken şey; bugün şehircilik yaklaşımımızı oluşturan imarçı sistemden, bir şehircilik sistemine geçilmesi olmalıdır. Şehirciliğimiz için arazi varlığımızı ve arazinin ussal kullanımını yönlendirecek, temel ilkeler ve kurallar getirilmelidir. Yeni gelişim ve değişimler karşısında yeni sorumluluklar oluşturulmalı, Yeni politikalar geliştirilmelidir. Ülke bütününde kentler, bölgeler, semtler, mahalleler ve sokak ölçeklerine kadar inen yaklaşımda yaptırımlar getirecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Bunun için bugünkü koşullarda; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Su ve Orman Bakanlığı Kültür Bakanlığı ve diğer ilgili Kurumlar Kuruluşlarla iş birliği içinde, ülke şehircilik sistemini oluşturacak bir "Şehircilik Çerçeve Yasası" hazırlanmalıdır. Kentsel Tasarım tüm boyutlarıyla bu yeni yaklaşım içinde ve Planlamanın merkezinde yer almalıdır. Planlamanın odağında yer alan Kentsel Tasarım; kentsel çevreye müdahalede, daha sorumlu, daha esnek ve daha çok yaratıcı düşünceye kılavuzluk etme sürecini yaratabilecektir.

Son olarak, Kentsel Tasarımla ilgili aşağıdaki düşüncelerimi de paylaşarak konuşmamı bitirmek istiyorum:

Ülkemizde devlet gücünü arkasına almış Kentsel Tasarım yaklaşımımızın, dünyadaki gelişmeler koşutunda güncel gelişmeler karşısında durum uygunluğu ve performansının yeniden değerlendirilmesi doğru olacaktır. Bugün burada yapılan arama konferansında sunulan kentsel tasarım rehberleri için model araştırma çalışması, sözü edilen 'Yeniden değerlendirme' sürecinin başlangıcı olarak değerlendirilmelidir. Sürdürülebilir gelişme odaklı Yeniden değerlendirmede; ülkemizde Kentsel Tasarım uygulamalarında, planlama ve mimarlık ilişkisinin gözden geçirilmesi ve bu ilişki içinde mimaride yeni perspektiflere yol açılması ve mimari önceliğin belirlenmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

Özellikle Kentsel Tasarım disiplininin, ülkede uygulanan 'Kentsel Dönüşüm', 'Kentsel Yenilme'ye katkı ve yardım kapasitesi, sürdürülebilir gelişme perspektifinde ele alınıp sorgulanmalı, değerlendirilmelidir. Bunun için gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan 'yeni şehircilik yaklaşımları' iyice incelenmeli ve ülkemize dönük sonuçlar çıkartılmalıdır. Ülkede Kentsel Tasarıma ilişkin uygulamalar, durumlar ve konular üzerine yapılan eleştiriler, yorumlar ve değerlendirmelerden çıkan sonuçlar göstermektedir ki; şehirciliğimize, Kentsel Tasarıma ve Proje kavramına, sürdürülebilir gelişmenin isteklerine yanıt verecek şekilde yeniden bakmak gerekmektedir.